

Senki sem beszélhet Isten nevében

Búcsú a prédikációtól?

Egy a szocializmusban felnőtt prágai nő két egymást követő évben eljött velem a szentestén istentiszteletre. A második alkalom után így panaszkodott: „De hát ez ugyanaz volt, mint tavaly!” Föl kellett hívnom a figyelmét, hogy ez nem két, hanem kétezer éve megy így.

Prédikációkritikám elvi jellegű. Azon az alapon kívül, hogy kétezer éve foglalkozik Isten ügyével – amit semmiképp sem szeretnék lekicsinyelni –, az egyház nincs semmilyen különleges tudás birtokában. A szószékre lépő plébános vagy lelkész semmivel sem áll közelebb Istenhez, mint bármely más ember, még ha különösen a katolikus egyház (a „felszentelés” jelentőségének eltűnésével) másképp látja is ezt. Így aztán a prédikátor nem is hirdetheti „Isten igéjét” – minden remény ellenére, hogy a Bibliában *Isten* szavát is megtalálja, még ha azt emberek jegyezték is le a maguk sajátos értelmezésében.

Kiegészítő ismeretek nélkül nem lehet megérteni a Bibliát – tehát magyarázni kell azt; mert éppen a magukat bibliahűnek tartó fundamentalisták értik félre különösen durván a Bibliát. Egyetértek a *Katolikus Bibliaszövetség* elnökével, *Vincenzo Paglia* püspökkel, amikor megállapítja: „Fundamentalizmus ott keletkezik, ahol elbizonytalanodott emberek a Bibliához fordulnak, anélkül hogy valóban megértenék azt.”

Heinz Zahrnt evangélikus teológus és közíró már több mint negyven évvel ezelőtt megállapította: „A Bibliát emberek írták, emberi könyv, ezért nem lehet másképp olvasni, megérteni és más módszerekkel értelmezni, mint minden más emberi könyvet.” Ezért aztán szerinte az egyháznak fontos feladata, hogy gondoskodjék „a történetileg szakszerű és az újkori igazságtudatnak elkötelezett szövegfelfogásról”.

Úgy tűnik, ez felszólítás jó prédikációkra, és kétségtelen, hogy léteztek, és léteznek jó prédikátorok és jó prédikációk. A probléma azonban mélyebben van. A tudományos felismerések, nem utolsósorban a teológusok tudományos felismerései fényében nincsenek többé „kihirdethető” bizonyosságok. A kritikusan, azaz az ideológiákat megvalló dogmatikusoktól, illetve az üdvtanokat és angyaltano-

kat hirdetőktől eltérően dolgozó kutatók több mint száz éve tudják: azt a zsidó-hellenista-keresztény világképet, amelyen minden keresztény felekezet közös hitvallása, a Kr. u. 325-ből való *Niceai Hitvallás* nyugszik, a mai ismeretek fényében mítoszgyűteménynek kell tekinteni. Ezt világosan kifejezték már olyan teológusok, mint *Adolf von Harnack* a 19., és *Rudolf Bultmann* a 20. században. A 21. században azonban például az őszösvetséges *Jan Gertz* kénytelen megkérdezni, hogy a történeti-kritikai szentírásmagyarázat eredményei „valóban eljutottak-e valaha is az egyházi és az egyházon kívüli nyilvánossághoz”.

Nem jutottak el. Ha eljutottak volna, akkor a lelkészek és lelkésznők éppenséggel nem tudnának már prédikálni. Hogyan lehet egy istentiszteletet „Isten nevében” elkezdeni? Hiszen a „névében” azt jelenti: „megbízásából”, ha nem éppen azt, hogy „helyetteseként”. E tekintetben az egyházak évszázadokon át Jézus bibliai „missziós és keresztelési parancsára” hivatkoztak: „Menjete el az egész világra...” (Mt 28,19-20). A bibliatudósok számára azonban régóta ismeretes, hogy ez a „parancs” biztosan nem Jézustól származik.

Németországban minden evangélikus lelkész és lelkésznő, illetve minden katolikus pap tanult teológiát. Rudolf Bultmann azt mondta 1961-ben, a teológiának az a feladata, hogy megrendítse a naiv hitet és vallásosságot. Ténylegesen azt lehet megfigyelni, hogy mindenekelőtt a naiv hitű keresztények járnak vasárnaponként templomba. A „kritikára nevelés” nyilvánvalóan csak nagyon kevés lelkész és lelkésznő esetében történt meg, következésképpen ezek nem is képesek azt hatékonyan közvetíteni.

Ez nem véletlen. Miután Rudolf Bultmann annak idején nyilvánosságra hozta felismeréseit a kereszténység „demitologizálásának” szükségességéről, először elnyerte a *Hitlerrel szembeni ellenállás* harcosa, a teológus *Dietrich Bonhoeffer* tetszését, aki 1942-ben azt írta, hogy teológiájával Bultmann „ki merte mondani, amit sokan elfojtanak magukban (magamat is beleértve)... Most színt kell vallani”. Majd úgy folytatta,

hogy ő „szívesen kiteszi magát a Bultmann felől érkező huzatnak, de aztán megint be kell csukni az ablakot, különben az arra hajlamosok túlságosan könnyen megfáznak”.

Az ablakot mindmáig nem nyitották ki. Az egyházak túlságosan félnek a beláthatatlan következményektől. S a kritikus teológusok száma még a reformáció és a felvilágosodás hazájában is elenyészően csekély lett. Az egyházakban és azok testületeiben különben sincs szavuk. Ott az ideológusok uralkodnak.

A prédikátorok 2000 éve „a hit tanúinak” tartják magukat, miközben legrosszabb esetben csupán saját tudatlanságukat vagy éppen ostobaságukat vallják meg; ugyanis világszerete a tájékozatlan jámbor keresztények vannak többségben; például azok a pünkösdisták, akik úgy vélik, hogy mintegy vezényszóra kinyilatkoztatásokat kapnak a „Szentlélektől”, vagy azok a kreacionisták, akik kétségbe vonják az evolúciót (azt hirdelve, hogy Isten hat nap alatt teremtette a világot), vagy azok az ortodoxok, akik még az erkölcs fejlődését is vitatják. Valamennyi egyház az erkölccsel foglalkozik a legszívesebben; a rajongók szemében különösen a szexualitás számít bűnnek, amiről a katolikus papoknak hivatalból nem szabad tudniuk semmit.

A vándorprédikátor Jézus azonban éppenséggel nem erkölcsösösként lépett föl, hanem kora teológiai erkölcsösöskéinek erkölcselenségét bírálta („A szombat van az emberért, nem az ember a szombatért”, Mk 2, 27), és mindenekelőtt a szegény „bűnösök” iránt tanúsított részvétet.

A papoknak, lelkészeknek joguk és kötelességük, hogy táplálják a reményt. Általánosságban bizonyosak is lehetnek a maguk hitében – de ha becsületesek, akkor nem hirdethetnek objektív bizonyosságokat. Ennyiben rossz helyen vannak a szószéken; mert a kételyről, amely mindig hozzátartozik a hithez, nehéz prédikálni. Az evangélium, a Jó Hír nem válik kevésbé fontossá attól, hogy kritikusan kell értelmezni, de – a legtágabb értelemben véve – *ex cathedra* nem lehet hirdetni.

Martin Urban